

● Els valors i el llenguatge de l'esquerra

per Albert Aixalà i Blanch

Director de la Fundació Rafael Campalans

Després de molts anys en què semblava que la política es reduïa a la bona gestió dels afers públics, en els darrers temps hem viscut un autèntic retorn dels valors al centre de la vida política. Un retorn que va venir, en un primer moment, de la mà de la dreta, però que l'esquerra ha començat a assumir i, en alguns casos, fins i tot a utilitzar per a elaborar un relat que doni sentit a la seva política.

Però la recuperació d'aquests valors no és una tasca fàcil. Ens trobem en una època de pensament líquid, que diria Zygmund Bauman, en què no sembla haver-hi valors sòlids que es mantinguin en el temps i en què el propi sistema de transmissió de valors està en crisi. Una època caracteritzada per un progressiu procés d'individualització i, per tant, de desvinculació de l'individu respecte a la societat. Un temps en què manquen respostes col·lectives als problemes individuals i en què molts es pregunten si encara té sentit parlar de valors col·lectius. Un temps de crisi i transició en què allò vell no acaba de morir mentre allò nou no acaba de néixer.

És en aquest context que està emergint de nou una demanda de valors que donin sentit a la vida en societat complexes i diverses com la nostra. Una demanda que no troba una resposta clara en la política, que no sempre és capaç d'oferir un projecte comú en base a valors compartits. Tampoc des de l'esquerra, que es pregunta avui si els seus valors són vigents encara i si serveixen com a resposta a les noves realitats, als nous riscos socials, culturals i ambientals del segle XXI.

En aquest terreny l'esquerra té, doncs, el repte de clarificar els seus valors per tal d'afirmar la seva identitat i intentar refer, així, l'hegemonia cultural perduda, el «monopoli del cor» que ja no té ni segurament tindrà.

Però, ara per ara, l'esquerra té un problema de llenguatge, com assenyala el lingüista George Lakoff¹. Des dels anys 80 l'esquerra viu a la defensiva de les propostes de la dreta i de la utilització que fan els conservadors del llenguatge i de les paraules. I, com ens recordava Lewis Carroll a «Alicia al país de les meravelles» l'important és saber qui és l'amo de les paraules. En aquest cas, sembla clar que la dreta sovint s'ha apropiat del significat dels mots.

L'esquerra té una visió moral del món?

La resposta a aquesta pregunta és clara: sí, la té. Tenim una visió moral del món diferent a la dels conservadors, encara que a nosaltres mateixos ens costi definir-la i, fins i tot, rebutgem anomenar-la així.

Una visió que George Lakoff defineix amb el concepte de «pare criadors». La visió dels «pare criadors» prové d'un determinat model familiar que s'estén a l'àmbit de la nació, de la política i de l'espai públic en general, i que es contraposa al model de «pare estricte» característic dels conservadors. Tots dos beuen de cosmovisions filosòfiques molt arrelades i que han tingut diferents expressions al llarg de la història.

El model de «pare estricte» parteix del supòsit que el món és un lloc perillós en el que es necessita un pare

fort i estricta que pugui protegir a la família, sostenir-la i ensenyar als nens la diferència entre el bé i el mal, erigint-se, per tant, en autoritat moral. Aquesta és una visió del món que a partir de la moral de l'interès propi connecta amb el capitalisme de lliure mercat assumint que si tots perseguim el nostre propi interès, el resultat serà el benestar de tota la societat. Els que no segueixen aquesta moral són «els que van de redemptors per la vida» és a dir, els «bonistes», que en diuen a casa nostra. Per tant, segons aquesta visió del món, tothom té allò que es mereix i no cal donar a la gent allò que no s'han guanyat perquè si ho fem els convertirem en dependents i immorals.

Aquest raonament, tot i que ens pugui semblar anacrònic, funciona també a casa nostra. Només cal pensar en el que molta gent pensa encara (i el que es diu des de determinades emissores radiofòniques) sobre les pensions no-contributives. Aquestes ajudes no condicionades a persones que no han cotitzat al llarg de la seva vida són, encara, criticades perquè no fomenten –diuen– la cultura del treball sinó la cultura de la dependència. O el que es diu, també, sobre les ajudes socials als immigrants considerant que si són persones que acaben d'arribar no tenen perquè tenir els mateixos drets d'aquells que portem aquí tota la vida.

El model familiar criador, per contra, entén que el món pot arribar a ser un lloc millor i la nostra feina és treballar per aconseguir-ho a través, en primer lloc, d'una educació dels fills basada en l'empatia i la responsabilitat. D'aquesta educació basada en l'empatia i la responsabilitat se'n deriva un sistema moral centrat en la protecció (no només dels més febles sinó del conjunt de la societat) i en la realització d'un mateix, és a dir, en la felicitat. Un sistema moral que té com a valors la llibertat, les oportunitats, la prosperitat, l'honestat, la confiança, la sinceritat i el sentit de comunitat.

Aquest model lliga també amb els models pedagògics imperants en la gent d'esquerres del nostre país i en el valor suprem que donem a les polítiques de benestar, i a la realització personal, via les polítiques d'igualtat d'oportunitats. Valors, tots ells, que encaixen perfectament en la nostra visió de la societat i de l'espai públic com espais de convivència i de llibertat.

Mites i errors de l'esquerra

L'esquerra, però, tot i tenir un model referencial ben definit, sovint és incapaç de parlar un llenguatge entenedor perquè renuncia obertament a utilitzar no

només les emocions sinó també els valors en el debat públic. Vivim, encara, en el mite de la racionalitat il·lustrada i del materialisme marxista, pensant que els ciutadans voten segons els seus interessos materials i no segons els seus valors i identitats.

Un dels principals mites que George Lakoff s'encarrega de desmuntar és el mite de la veritat. La veritat, segons la posició de l'esquerra, ens farà lliures. I, per tant, la veritat incontestable dels fets (com la «veritat incòmoda» d'Al Gore) hauria de fer reaccionar a la gent donant-nos la raó i votant les nostres propostes. Però no és així. Per què? Perquè la gent es mou en «marcs referencials» (*frames*) diferents, i són aquests marcs els que donen verosimilitud a les diferents propostes polítiques que reben.

Un altre mite és el del propi interès. Se suposa que els ciutadans voten segons els seus interessos, però la pràctica ens diu que ho fan més pels seus valors i identitats. Voten a aquells amb qui se senten més identificats i només en segon lloc voten segons els seus interessos. Per tant, plantejar una campanya electoral com una campanya de *marketing* en què es ven un producte és un gran error, en la mesura que el ciutadà pot no votar necessàriament aquell que li digui que resoldrà els seus problemes sinó aquell en qui tingui més confiança per resoldre'ls.

Per tant, resulta urgent recuperar els valors i la identitat de l'esquerra per tal de guanyar electors. I per fer-ho, hem d'aprendre no només dels nostres errors sinó dels nostres encerts en el passat.

José Luis Rodríguez Zapatero va guanyar l'any 2004 representant uns determinats valors: el diàleg, el tarannà, «el ansia infinita de paz» del testament del seu avi... i ha governat durant gran part de la legislatura sobre aquests mateixos valors, incloent el de la igualtat. No va resultar necessari cap «gir al centre» ni per guanyar ni per governar, de la mateixa manera que la dreta no gira mai cap a l'esquerra, sinó que es manté ferma en els seus valors i en la seva identitat.

L'objectiu, per tant, no ha de ser moderar els nostres plantejaments, sinó activar el nostre *marc de referència* en els electors de centre, que sovint mantenen els dos marcs de referència de forma simultània, i que voten per uns o pels altres segons els estímuls que els interpel·len a identificar-se amb uns o altres plantejaments.

Ara bé, per activar aquests marcs de referència cal tenir les idees ben clares, cosa que no sempre succeeix. I

l'esquerra pateix el que la ciència cognitiva -i George Lakoff - anomenen *hipocognició*, és a dir, «la manca d'aquelles idees que necessites, la manca d'un marc prefixat, i relativament simple que pugui ser evocat amb una o dues paraules»².

Lakoff posa com a exemple evident el tema de la fiscalitat. L'esquerra no ha aconseguit combatre de forma eficaç la batalla plantejada per la dreta sobre la rebaixa fiscal. No hem construït un marc de referència que ens permeti explicar que els impostos són una bona inversió per al futur i que són la forma que tenim per a retornar a la societat el que la societat ens dóna (en cobertura sanitària, educació, serveis públics, etc.).

Per tant, l'esquerra necessita urgentment parlar de valors, pensar en el llarg termini i plantejar iniciatives estratègiques en diferents àmbits que generin efectes automàtics en molts altres, com ara les iniciatives per invertir grans quantitats de recursos en energies renovables, que podrien iniciar un canvi en el model productiu.

I, sobretot, no oblidar mai que cal parlar sempre des de la teva perspectiva moral, jugant a l'ofensiva i sense caure mai en el marc de referència de la dreta, entenent que no podem fer propostes que vagin contra els nostres principis pensant que així arribarem a un electorat més ampli.

En aquest sentit, un dels principals problemes de l'esquerra és que se centra excessivament en les propostes concretes, en els programes, que pretenen respondre suposadament a tots i cada un dels «problemes que preocupen a la gent». La gent, però, sovint no presta massa atenció als programes ni a les mesures concretes, sinó a la visió que té un determinat partit i un determinat candidat sobre com ha de ser la societat que pretén governar.

El que ens cal, doncs, és definir aquesta «visió progressista bàsica», així com les «direccions polítiques» que hi ha darrere les polítiques concretes.

La visió política de l'esquerra

La idea bàsica de l'esquerra és la «comunitat» (o la «societat», que en diríem a Europa), tot i que el sociòleg Zygmunt Bauman també ha reivindicat la idea de «comunitat»³.

D'aquesta idea bàsica, segons Lakoff, se'n deriven uns valors: la responsabilitat i preocupació pels altres; la

protecció i la justícia; la llibertat, les oportunitats i la realització personal; el sentit de comunitat, la cooperació i l'esperit de servei; la confiança, l'honradesa i la comunicació sincera. I d'aquests valors se'n deriven els principis d'equitat, igualtat, democràcia, bon govern i negocis ètics.

Són aquests valors i aquests principis els que han de guiar la nostra política. De fet, la política és més que un programa electoral o un programa de govern. La política ens parla de valors. Com diu Lakoff en el seu darrer llibre: «*Politics is about values; it is about communication; it is about voters trusting a candidate to do what is right; it is about believing in, and identifying with, a candidate's worldview. And it is about symbolism*»⁴.

Per tant, l'esquerra ha d'evitar menysprear o frivoltzar la comunicació, no ha de tenir por a utilitzar-la de forma efectiva al servei dels seus valors i conviccions, i ha de saber utilitzar-la no només per guanyar eleccions sinó, sobretot, per a guanyar «el cor i el cap» dels ciutadans, que diuen els americans.

Aquesta *bataille des esprits*, és essencial per tal de poder influir en l'evolució futura dels valors que han de guiar la nostra societat. I, per tant, l'esquerra no es pot permetre perdre-la.

A casa nostra, la batalla dels valors s'ha de guanyar en base a dos valors supremes, la llibertat i la justícia, i a un principi que els desenvolupa: el principi de la igualtat d'oportunitats.

En primer lloc, hem de defensar un concepte de llibertat lligat a la responsabilitat cívica i al compromís amb la societat. Una llibertat indestriable del compromís amb la democràcia.

I, en segon lloc, un concepte de justícia social basat en la necessitat d'oferir permanentment noves oportunitats per a tothom, fins al punt de crear una veritable «societat de les oportunitats».

El valor de la justícia social i el principi de la igualtat d'oportunitats són elements que ens identifiquen i ens singularitzen, i sobre els que, si bé potser no en tenim ja el monopoli, sí que en tenim –encara– l'usdefruit. És, per tant, a partir del valor de la justícia social i del principi d'igualtat d'oportunitats que, més enllà del valor de la llibertat que compartim amb altres opcions polítiques, podem construir un relat entenedor que doni sentit a la nostra POLÍTICA més enllà de les polítiques concretes.

Ara bé, per a fer-ho haurem de superar la lògica de la individualització que domina avui les nostres societats, aprenent a canalitzar les voluntats socials, donant sempre respostes a les demandes en el marc d'allò que és possible, i traçant els límits del que no ho és. Només a partir d'un discurs basat en la igualtat d'oportunitats, la justícia social i el bon funcionament de l'ascensor social, i centrat en allò que és possible, podrem fer un discurs creïble.

I, com ens recorda George Lakoff, és aquesta credibilitat, i la capacitat de generar confiança, de connectar amb els ciutadans, la que ens permetrà guanyar la batalla dels valors, que és possiblement la batalla política més important dels propers anys, tant als Estats Units com a Europa.

- 1 LAKOFF, G: *No pienses en un elefante. Lenguaje y debate político*. Editorial Complutense, Madrid, 2007
- 2 LAKOFF, G, op.cit. p. 47
- 3 La comunitat, segons Bauman, és «una garantia de certesa i seguretat» i «una xarxa de responsabilitats ètiques i, per tant, de compromisos a llarg termini» BAUMAN, Z: *Comunidad*, Ed. Siglo Veintiuno, Madrid, 2003, pp.86-87
- 4 LAKOFF, G: *Thinking points*, p.7. Es pot consultar a www.rockridgeinstitute.org/thinkingpoints

